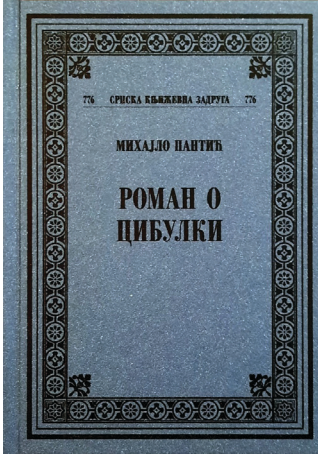

Драган Бабић

„КАО ТЕК НАПАДАЛИ ЈУТАРЊИ СНЕГ“

(Михајло Пантић: *Роман о Цибулки*, Српска књижевна задруга, Београд, 2024)

Као једна од одлика кратке прозне форме – нарочито у односу на роман – истиче се усредсређеност на издвојен репрезентативан тренутак у животу појединца, тренутак у ком се свакодневица мења утичући на даље обликовање стварности. Међутим, шта ако је тих тренутака више, односно ако се изузетне прилике понављају у правилним временским размацама, постепено усмеравајући живот појединца и претварајући се у оно што се, најкраће речено, може назвати самим током живота? Приликом компоновања збирке прича, аутори се најчешће воде идејом да у свакој причи дочарају необичне или неочекиване детаље о различитим ликовима. Овом концепту се пак може приступити и са друге стране, не бирајући широк дијапазон

јунака него широк дијапазон *љриповедних ситуација* кроз које исти јунаци пролазе у различитих етапама живота, а међу ретким таквим насловима јесте и збирка *Роман о Цибулки* Михајла Пантића.

Услед ове неуобичајене – али свакако не и нове – одлуке да пажњу усмери на једну истакнуту личност, аутор има могућност да осветли протагонисту свих прича подробније него што је то иначе могуће у краткој прози. Ипак, не чуди што је Пантић изабрао управо овог јунака и што му се враћао у више књига, све до овог рекапитулативног издања. Цибулка је у исти мах и типичан и атипичан лик његове прозе, и сабира укупно приповедно искуство овог писца протеклих деценија. Након што се његово писмо у првој фази рада ослањало на експеримент и тематско-формална истраживања – то су књиге *Хроника собе* (1984), *Вондер у Берлину* (1987), *Песници, њисци и остала менаџерија* (1992) и *Не моју да се сећим једне реченице* (1993), које су представљале релативно одступање од главног тока тадашње продукције – овај аутор је трилогијом сачињеном од збирки *Новобеоградске љриче* (1994), *Седми дан кошаве* (1999) и *Ако је шо љубав* (2003) поставио нове координате за властито стваралаштво и темељ за дела која ће уследити после њих. У њима се временски и просторни оквир фокусира углавном на ововремени Нови Београд, док се тематске окоснице тичу широке палете егзистенцијалних и егзистенцијалистичких питања (од тога како преживети наредни дан пун туге због неузвраћене љубави, до тога како с ниским примањима дочекати наредни месец). Јунаци који фигурирају у овим причама често су из миљеа којем припада и сам писац, односно људи средње или више средње класе, у средњим и позним годинама, који се боре са свакодневним проблемима резигнације, самоће, позицијом у граду који се непрестано шири око њих и свешћу да су проживели протраћене животе. Они стога траже излаз

из те промашене стварности сећањима на срећнију младост и тежњама да нешто промене у последњем тренутку. Пантић у свакој каснијој збирци нуди неки нови кључ читања и угао посматрања ове основне поставке, па се тако збирке *Овоћа љуша о болу* (2007), *Хогање ђо облацима* (2013) и *Ниједна од седам* (2022) могу читати као контрапункт или нека врста (пред)наставака збирке *Ако је што љубав*, тематски се опет okreћући причама о срећним и несрећним судбинама; збирке *Приче на љушу* (2010), *Приче од воде* (2014) и *Приче о љисцима* (2021) делимично излазе ван домена класичне прозе и иду ка путописним, есејистичким, биографским, мемоарским и анегдотским записима; а збирка *Када ме уледа оно што љражим* (2017) описује преиспитивања средовечности и интимних драма у пресудном животном тренутку када будућност одлази на једну или другу страну. Дакле, након што крајем прошлог и почетком овог века поставља основу на којој гради наредне приче, овај аутор стално изнова нуди нове варијације на сличне теме, мање или више приметно се удаљавајући од исте матрице и пружајући читаоцима нове увиде у ситуације које су им познате, али увек заслужују нови третман. Но, како се у овај свет уклапа поменути Цибулка?

На први поглед, начин на који је његов лик конструисан није у складу с поменим оквирима, понајвише због тога што, за разлику од убичајених појава Пантићеве кратке прозе, није обичан и анониман јунак у мору сличних. Његова позиција особе са маргине живота на економском, пословном, приватном, љубавном и друштвеном плану више одговара на питање шта он није, односно шта он нема, од онога шта он *јесће* и шта има. Овај јунак нема посао, породицу, родитеље и родбину, па чак ни стално место боравка, пријатеље и начин на који проводи време. Он је, у време одигравања већине ових прича, пропали боксер без образовања и запослења, његова једина партнерка је преминула, а његови пријатељи су тек успутно присутни. Укратко, он је сама и потпуно трагична фигура, али његова позиција вишеструког губитника није најтрагичнија ствар у вези са њим јер његова трагедија није последица само спољних утицаја који су га довели до дна друштва, већ се ради о мотиву трагичне грешке који се често јавља у светској књижевности од Шекспира до данас, подстакнут аристотеловским концептом амартије. Ова инхерентна одлика појединца која га води до пада (моралног, друштвеног, физичког...), а напослетку и у смрт – може се манифестовати на различите начине, али важно је препознати да је ова карактеристика јунака присутна у њему од рођења, инхерентна његовој природи. Код неких писаца, ова трагична грешка манифестује се тако што одређени аспект карактера јунака одлази у екстрем, до тачке са које више нема повратка, док се код других објашњава породичним наслеђем, заоставштином историјског тренутка или друштвеном аномалијом. Код Пантића, мотив трагичне грешке постављен је веома једноставно и ефектно, а ипак довољно универзално и разумљиво да се може понављати из текста у текст и представити широком читачком кругу. За разлику од осталих његових јунака који се боре са својим проблемима, Цибулка одбија борбу. Као чиста душа, „као тек нападали јутарњи снег”, он мирно прихвата животне околности, не бежећи од њих и не желећи да им се одупре – како открива већ прва прича, „Цибулка, увод”, он се и пред налетом опасности „одмах помирио са већ поменутом судбином. Као да је могао било шта друго

да учини. Шта је писано, писано је”. Идући кроз живот вођен паролом „шта буде – биће” и ослањајући се на бесконачну залиху алкохола који постаје срж његове личне филозофије, протагонисту ових прича све више напушта потреба да мења свет око себе, као да је свестан да ће се његови напори испоставити као узалудни, и стога се препушта случају – јер „шта друго решава нечију судбину него случај” – знајући да не може да уради ништа друго до да прихвати исход који му је намењен. Зато он не само да је предодређен за живот на маргини, међу алкохоличарима, беспосличарима и бескућницима, већ и својевољно остаје на рубу друштва и света који напредује не због његових напора или ујркос њима већ независно од њега. Цибулкин живот потпуно је небитан, било да гледамо ширу слику друштвених дешавања или ограничени простор Новог Београда, а свет у ком он живи развијао би се на потпуно исти начин и без њега.

То, међутим, не би био случај са светом Пантићеве прозе у којој ова маргинална појава нема потпуно маргиналну улогу, већ расте у фигуру присутну већ двадесетак година, задобијајући овом књигом потпуну заокруженост. Након приче „Цибулка, пивски манекен”, која се појавила у периодици и антологијском издању *Нема њолико до Лајковца* (2004, приредио Миодрог Раичевић на основу темата *Поља* из исте године; занимљиво је, узгред, што се у истом темату и антологији јавља и „допунска” прича „Још о Цибулки” Давида Албахарија, која је касније објављена и у његовој збирци *Сенке* [2006]), па потом и у једном од допуњених издања збирке *Не моју да се сећим једне реченице*, Цибулка се јављао и у наредним збиркама – у причама као што су „Реквијем за Цибулку” у *Хогању њо облацима* и „Цибулка и Марио” у *Када ме улегда оно што ѡражим* – све до збирке *Ниједна од сегам*, чији је други циклус од шест прича насловљен као „Роман о Цибулки”. То издање дало је наслов збирци пред нама, у којој је Цибулкина појава, с маргине пишевог интересовања у ранијим књигама, израсла у огледало које рефлектује животе других јунака – они су у овим причама на маргини Цибулкине егзистенције исто као што је он на маргини њихових свакодневица. Стога *Роман о Цибулки* постаје антипод свим ранијим Пантићевим насловима и нуди досад неистражен угао посматрања нашег колективног света. Њен јунак је, дакле, увек негде *ѡу*, мада не увек довољно приметан, иако израста у својеврстан коментар нашег доба и односа према другима. Чињеница да он не успева да оствари пуни потенцијал ни као партнер, породичан човек, пријатељ или отац, са једне стране, односно као ученик, боксер, фудбалски економ и љубитељ мачака са друге, не говори само о њему него о свима нама и околини која је допустила да он тоне све дубље, не реагујући на његову пропаст и дозвољавајући да се његова трагична грешка конкретизује на најгори могући начин. Штавише, како се приче ове збирке ређају, а јунаков живот представља читаоцима у хронолошком следу од младости до смрти, односи које успоставља с околином постају све несталнији и нестабилнији. Премда је током одрастања имао пријатеља уз ког се бавио ситним криминалом, а касније партнерку са којом је успоставио једину релативно успелу везу свог живота, Цибулка је сам, шта год да ради и са чиме год да се суочава. Већ уводна реченица уводне приче – „Цибулка је допануо лошег друштва неки месец пошто му је умрла маћеха” – наговештава непостојање породице и подршке која је неопходна том младићу да би израстао у ментално здраву и стабилну

особу. Касније, сви његови напори пропадају, од војног рока и социјализације са вршњацима, преко младалачких љубавних подухвата, професионалног спорта и прилике да заради новац, све до везе у којој се остварује као ванбрачни муж и очух. Но, у ауторском обрту који изневерава хоризонт очекивања, Пантић не претпоставља да су читаоци сваке појединачне приче упознати са детаљима претходних, него их сваки пут понавља и набраја етапе пропасти свог јунака, макар у реченици или две. Тиме се долази до новог утиска и заокруженијег психолошког профила протагонисте кога претходни кораци наводе на наредни, а у корену његове пасивности и жеље да се не бори крије се перманентна анестезираност узрокована зависношћу од алкохола и све већом апатијом. Цибулкино унутрашње биће и његова размишљања нису представљени детаљно као његов животни пут, а чињеница да се писац фокусира на оно шта се догађа његовом јунаку уместо да анализира начине на које он реагује на промене које види око себе говоре читаоцима о несвесности и непостојању критичког мишљења код њега. Докле год се у његовом видокругу налази алкохол, ништа друго му није неопходно, а сви детаљи свакодневног живота који се мењају у његовој околини – ратови, пропасти држава, економске кризе, инфлације, особе које долазе и одлазе, крајеви града који се урбанизују и/или центрификују итд. – остају му ван видокруга, како због чињенице да се налази ван главних токова радње, тако и због тога што увек и пре свега бира алкохол: „Цибулка, наравски, има свој краљевски седатив. / Зна се: пиво, пиво и још мало пива. / Тако му дође.”

У складу са укупним опусом Михајла Пантића, и ова збирка функционише на више нивоа и чини скуп пажљиво обликованих целина. Ово се очитује језиком који се користи и који приказује свој развој од раних двехиљадитих до данас, уз честу употребу сленга, жаргона, неологизама и духовитих запажања, као и на плану коментара друштвених и политичких догађаја који кореспондирају са ширим кругом читалаца. Ово није само збирка насумичних прича које су писане у исто време и стављене у исти контекст ради заједничке публикације, што је неретко случај у нашој приповедној продукцији – нити је, наравно, реч о класичном роману, упркос свом наслову, премда се може, али врло условно, читати у кључу фрагментарног и епизодног наратива, односно ланца прича, нарочито ако имамо у виду хронолошку организацију и чињеницу да изостаје садржај који набраја засебне приче – већ је у питању издање које се може читати у маниру збирке изабраних и нових прича. У контексту ауторових потенцијалних наредних публикација, *Роман о Цибулки* могао би да се постави као прекретничко дело којим он излази из познатих оквира и враћа се младалачким експериментима који би могли да најаве будуће, композиционо још разноврсније наслове.